

НЕДОХЛЄБОВ І. І.,
к.ю.н., викладач кафедри теорії
та історії держави і права
Національний університет
кораблебудування
імені адмірала Макарова

УДК 340.15:342.4(477)"2010/2020"
DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2025.1.102>

ДЕРЖАВНІСТЬ УКРАЇНИ В 10–20 РОКАХ ХХІ СТОЛІТТЯ: ІСТОРИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Державність України у 2010–2020 роках зазнала суттєвих змін, зумовлених як внутрішніми реформами, так і зовнішніми подіями. Протягом цього періоду відбулося реформування основних інститутів державної влади, запровадження нових механізмів державного управління та переосмислення ролі правових норм у функціонуванні державного апарату. Значною мірою ці процеси були пов'язані з конституційними змінами, реформою судової системи, переглядом статусу місцевого самоврядування та реорганізацією окремих державних інституцій.

Події 2013–2014 років стали переломними у розвитку української державності, адже вони засвідчили необхідність перегляду підходів до здійснення влади, розподілу повноважень між її гілками та механізмів забезпечення правопорядку. Російська збройна агресія, анексія Криму та бойові дії на сході країни зумовили перегляд правових засад безпеки держави, регламентацію мобілізаційних процесів та підвищення ролі правових інструментів у міжнародних відносинах.

Серед внутрішніх процесів, що вплинули на державність, варто виокремити реформування правоохоронних органів, запровадження змін у діяльності прокуратури та переформатування державної служби. Значним кроком стало впровадження нових принципів місцевого самоврядування, що супроводжувалося зміною механізмів бюджетного фінансування регіонів.

Водночас залишаються актуальними проблеми, пов'язані з ефективністю реалізації реформ, співвідношенням політичної доцільності та правових норм у процесі державного управління, а також забезпеченням стабільності правових механізмів. Недостатня узгодженість правових ініціатив та їхня фрагментарність у деяких сферах перешкоджають належному функціонуванню державних інституцій та ускладнюють процес вироблення довгострокових стратегій розвитку.

У статті проаналізовано основні тенденції розвитку державності України у 2010–2020 роках, особливості змін у державному управлінні та функціонуванні інститутів влади, а також проблеми, що виникли внаслідок трансформаційних процесів. Дослідження сприятиме кращому розумінню особливостей функціонування держави у цей період та можливих напрямів подальшого розвитку правової системи України.

Ключові слова: державне управління, місцеве самоврядування, правові норми, конституційне регулювання, розподіл владних повноважень, реформування судової системи, законодавчі реформи.

Nedokhliev I. I. The Statehood of Ukraine in the 10-20s of the 21 Century: Historical and Legal Aspect

The statehood of Ukraine in the 2010s and 2020s underwent significant transformations driven by both internal reforms and external developments. During this period, key institutions of state power were restructured, new mechanisms of public administration were introduced, and the role of legal norms in the functioning of the state apparatus was reconsidered. These processes were largely influenced by constitutional amendments, judicial reform, the revision of the status of local self-government, and the reorganisation of certain state institutions.

The events of 2013–2014 were pivotal in the development of Ukrainian statehood, highlighting the need to reassess approaches to governance, the distribution of powers among different branches of government, and mechanisms for ensuring the rule of law. Russia's armed aggression, the annexation of Crimea, and military operations in the east of the country necessitated a revision of the legal framework for national security, the regulation of mobilisation processes, and the enhancement of legal instruments in international relations.

Among the internal processes that affected statehood, particular attention should be given to the reform of law enforcement agencies, changes in the functioning of the prosecution service, and the restructuring of the civil service. A significant step was the introduction of new principles of local self-government, accompanied by changes in the mechanisms of budgetary funding for the regions.

At the same time, persistent challenges remain concerning the effectiveness of reforms, the balance between political expediency and legal norms in governance, and the stability of legal mechanisms. The insufficient coordination of legal initiatives and their fragmented implementation in certain areas hinder the proper functioning of state institutions and complicate the development of long-term strategic policies.

This article analyses the main trends in the development of Ukrainian statehood in the 2010s and 2020s, the specific transformations in public administration and state institutions, and the challenges arising from these processes. The study aims to contribute to a deeper understanding of the functioning of the state during this period and to outline potential directions for the further development of Ukraine's legal system.

Key words: *public administration, local self-government, legal norms, constitutional regulation, distribution of powers, judicial system reform, legislative reforms.*

Постановка проблеми. Попри суттєві зміни у правовій та інституційній сфері, процес формування й зміцнення державності супроводжувався низкою проблем, які стали наслідком як історичних передумов, так і особливостей розвитку державних інституцій у цей період.

Серед основних труднощів варто відзначити нестабільність правового регулювання, що виявлялася у частих законодавчих змінах без належного механізму їхньої імплементації; дисбаланс між центральною та місцевою владою у контексті реформи децентралізації; а також відсутність послідовної кадрової політики у системі державного управління. Важливими проблемами залишалися низька ефективність реалізації судової реформи, збереження політичного впливу на правоохоронні органи та труднощі в забезпеченні правової визначеності у діяльності державних інституцій.

Окрему увагу слід приділити питанню правового врегулювання функціонування державних органів в умовах надзвичайних обставин, зокрема в ситуаціях, що вимагали оперативного реагування держави. Відсутність напрацьованих моделей взаємодії між органами влади в умовах кризових ситуацій спричиняла правові колізії та інституційну неузгодженість.

Для України, яка перебуває у стані структурних змін та потребує швидких, але виважених правових рішень, ці проблеми мають довготривалі наслідки. Відсутність системного підходу до реформування державних органів, суперечності у правозастосовній практиці та

повільне впровадження ухвалених реформ негативно позначилися на стабільності правової системи та її спроможності забезпечити ефективне функціонування держави.

Стан опрацювання теми Основні аспекти розвитку державності досліджені у вітчизняній та зарубіжній літературі, що охоплює питання конституційних змін, реформування державного управління, функціонування судової системи та місцевого самоврядування. Наявні наукові праці висвітлюють політико-правові трансформації цього періоду, приділяючи увагу правовим аспектам діяльності органів влади, змінам у законодавчій сфері та особливостям державного регулювання. Також значна кількість досліджень присвячена аналізу окремих реформ, зокрема судової та адміністративно-територіальної, а також проблемам забезпечення правопорядку.

Метою є дослідження ключових аспектів державності України, зокрема змін у конституційно-правовій сфері, реформування системи державного управління, забезпечення державного суверенітету в умовах зовнішніх викликів та європейської інтеграції.

Виклад основного матеріалу. Витоки сучасного правопорядку України сягають давніх правових традицій, що сформувалися ще за часів Київської Русі та пізніших державних утворень. Умови автономного самоврядування козацької доби, традиції договірного державотворення та розвиток інституційного права у Гетьманщині заклали фундаментальні уявлення про принципи організації державної влади. Водночас досвід існування України в складі різних державних утворень: Речі Посполитої, Австро-Угорщини та Російської імперії – суттєво позначився на характері правового регулювання та політико-адміністративній структурі.

У період радянської влади правова система України розвивалася в межах централізованої моделі державного управління, що значно обмежувала національні правові традиції та уніфікувала правозастосовну практику відповідно до загальносоюзних норм. Попри це, радянський період залишив певну правову спадщину, яка, хоч і потребувала суттєвого реформування після здобуття незалежності, стала основою для подальшого розвитку державних інституцій [5].

Проголошення незалежності у 1991 році стало початком процесу формування власної правової системи України, що ґрунтувалася на принципах конституціоналізму, верховенства права та демократичного урядування. Ухвалення Конституції України у 1996 році визначило основи правової організації держави та закріпило принципи взаємодії гілок влади. Однак, у наступні десятиліття процес державного будівництва супроводжувався низкою правових реформ, спрямованих на модернізацію управлінських механізмів, уточнення конституційного регулювання та впровадження нових моделей місцевого самоврядування. Постійна корекція правових механізмів свідчила про необхідність пошуку ефективних рішень для стабілізації державного управління. Часті зміни до Конституції, реформи судової системи та адміністративного устрою свідчать про те, що в Україні тривав активний процес адаптації правових норм до потреб державного розвитку. Протягом 10–20 років українська правова система проходила етапи коригування, що мало на меті забезпечення більшої ефективності державного управління та уточнення компетенцій різних гілок влади.

Формування української державності відзначалося змінами в організації державної влади. Цей період характеризувався розробкою нових законодавчих ініціатив, що стосувалися конституційного ладу, функціонування судової системи, місцевого самоврядування та правозастосування. Водночас процеси правового оновлення часто супроводжувалися відсутністю єдиної концепції розвитку, що спричиняло труднощі у реалізації законодавчих змін та неоднозначність їхнього впливу на інституційну структуру держави.

Одним із ключових питань, що постало у цей період, стало конституційне регулювання розподілу владних повноважень. Запровадження парламентсько-президентської форми правління після 2014 року мало на меті забезпечення більшої підзвітності виконавчої влади, однак у практичному вимірі не усунуло проблеми взаємодії між гілками влади [3]. Різні етапи конституційної реформи відзначалися частими змінами законодавства без належного забезпечення стабільності правового середовища. Відсутність узгодженого бачення подальшого розвитку конституційної моделі спричиняла складнощі у виробленні довготривалих стратегій державного управління.

Реформа місцевого самоврядування, розпочата у 2015 році, стала однією з найбільш масштабних трансформацій адміністративно-територіального устрою України. Передбачалося, що розширення повноважень органів місцевої влади сприятиме підвищенню ефективності державного управління та посиленню ролі територіальних громад [4]. Однак реалізація реформи зіткнулася з низкою труднощів, зокрема із правовою неврегульованістю окремих аспектів бюджетної децентралізації, складністю у визначенні оптимального формату територіального поділу та проблемами у координації діяльності місцевих і центральних органів влади.

Розвиток судової системи у цей період був спрямований на реформування механізмів правозастосування, оновлення кадрового складу суддівського корпусу та посилення гарантій незалежності правосуддя. Впровадження конкурсного відбору суддів, створення Вищого антикорупційного суду та перегляд процедур призначення суддів мали забезпечити справедливості та неупередженості судових рішень [7]. Однак практика правозастосування показала, що попри ухвалення нових законодавчих актів, ефективність судової реформи залишалася недостатньою через затягування процедур, труднощі у формуванні незалежних судових органів та правові суперечності у застосуванні нових норм.

Питання правового регулювання територіальної цілісності набуло особливого значення після анексії Криму та початку збройного конфлікту на сході України. Необхідність розробки нового законодавства щодо статусу тимчасово окупованих територій, визначення правового режиму у зоні конфлікту та врегулювання питань, пов'язаних із правами внутрішньо переміщених осіб, потребували оперативного реагування. Прийняті у цей період нормативно-правові акти встановлювали правові рамки для функціонування державних органів в умовах територіальних втрат, однак їхня імплементація супроводжувалася правовими колізіями, зокрема щодо реалізації майнових прав громадян, виконання судових рішень та надання державних послуг на тимчасово окупованих територіях [2].

У сфері правового забезпечення державної безпеки були ухвалені нормативно-правові акти, що регулювали діяльність оборонних відомств, органів розвідки та територіальної оборони. Важливим завданням було створення нових механізмів правового реагування на зовнішні загрози, що відобразилося у прийнятті законодавства про особливий режим у зоні бойових дій, удосконаленні правових процедур мобілізації та посиленні контролю за діяльністю силових структур. Водночас практичне застосування цих норм виявило необхідність їхнього коригування, оскільки частина прийнятих положень не мала достатньої правової визначеності або суперечила чинним законодавчим актам [6].

З початком збройного конфлікту у 2014 році державні інституції України зіткнулися з необхідністю оперативного перегляду механізмів управління, оновлення правових засад оборонної політики та адаптації законодавчого регулювання до нових обставин. Анексія Криму та бойові дії на сході країни зумовили ухвалення законодавчих актів щодо застосування воєнного стану, правового статусу окупованих територій, діяльності Збройних Сил України та мобілізаційних заходів. Водночас процес їхньої імплементації ускладнювався відсутністю уніфікованої правозастосовної практики, що створювало правові колізії у сфері безпеки та оборони.

Особливу увагу в цей період приділено питанням соціального захисту внутрішньо переміщених осіб. Нормативно-правові акти встановлювали процедури реєстрації, отримання соціальних гарантій та відновлення документів, однак практична реалізація цих норм виявилася недостатньо ефективною через відсутність єдиної системи обліку та координації між державними установами. Адміністративні труднощі у реалізації соціальної політики ускладнювали становище осіб, які втратили доступ до своїх домівок унаслідок бойових дій [8]. У сфері військового управління держава ухвалювала рішення щодо удосконалення механізмів мобілізації та комплектування армії, визначення статусу добровольчих формувань, розширення повноважень сил територіальної оборони та регулювання матеріального забезпечення військовослужбовців. Однак перехід на нові моделі управління відбувався поступово, що призводило до розбіжностей у застосуванні норм та потребувало подальших змін у законодавстві [1].

Реформування місцевого самоврядування та адміністративно-територіального устрою, розпочате у 2015 році, потребує завершення та усунення нормативних прогалин,

що виникли внаслідок його реалізації. Для ефективного функціонування територіальних громад необхідно переглянути механізми бюджетного фінансування, уточнити розподіл повноважень між державними та місцевими органами влади, а також запровадити механізми відповідальності за прийняття управлінських рішень.

Сфера безпеки також потребує подальшого правового удосконалення. Необхідно врегулювати питання організації територіальної оборони, удосконалити механізми військового управління та адаптувати законодавство до реальних потреб у сфері оборони. Досвід попередніх періодів свідчить, що стабільність правової системи у цій сфері залежить від чіткої координації між державними органами та відповідності нормативної бази фактичним потребам безпеки держави.

Перспективи розвитку української державності залежать від комплексного підходу до вдосконалення конституційного регулювання, правосуддя, місцевого самоврядування та безпечної сфери. Історико-правовий аналіз показує, що ефективність державного управління визначається стабільністю правового регулювання, послідовністю реформ та передбачуваністю правозастосовної практики. Це потребує системного планування, узгоджених правових рішень та чіткої стратегії розвитку державних інституцій, що забезпечуватиме стійкість державного управління та його здатність реагувати на виклики внутрішнього розвитку.

Висновки. Розвиток державності України у 10–20 роках 21 століття супроводжувався змінами у конституційному регулюванні, державному управлінні, судовій системі, місцевому самоврядуванні та безпеці. Попри проведені реформи, залишалися проблеми, що потребують подальшого правового вдосконалення. Часті зміни до Конституції призводили до нестабільності владної системи, що свідчить про необхідність закріплення сталої моделі конституційного регулювання. Судова реформа не досягла очікуваної ефективності через складність правозастосування та кадрові проблеми, що потребує подальшого удосконалення механізмів правосуддя.

Децентралізація сприяла перерозподілу повноважень, але процес її реалізації виявив правові суперечності, що вимагає їх усунення та оптимізації адміністративно-територіального устрою. У сфері безпеки ухвалені нормативно-правові акти потребують доопрацювання для забезпечення їх ефективної імплементації. Подальший розвиток державності України залежить від стабільності правового середовища, узгодженості нормативних актів та послідовності у впровадженні реформ, що сприятиме зміцненню державних інституцій та підвищенню їхньої ефективності.

Список використаної літератури

1. «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо окремих питань проходження військової служби, мобілізації та військового обліку»: Закон України від 11.04.2024 № 3633-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/3633-20>
2. «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України»: Закон України від 15.04.2014 № 1207-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1207-18>
3. Виговська В. Президентська влада: вимірювання та порівняння сили президентів. Вокс Україна. 2024. URL: <https://voxukraine.org/prezydentska-vlada-vymiryuvannya-ta-porivnyannya-syly-prezydentiv>
4. Загальна інформація. Децентралізація. URL: <https://decentralization.ua/about>
5. Законотворення за доби радянської влади в Україні (1920-1990pp). Інститут Громадянського Суспільства. 2011. URL: <https://www.csi.org.ua/publications/zakonotvorenniya-za-doby-radyanskoyi-vl>
6. Резнікова О.О. Проблеми планування у сфері національної безпеки України. STRATEGIC PANORAMA. № 1–2. 2020. С. 5-13.
7. Судова реформа в Україні: короткий огляд. DEJURE Foundation. 2022. URL: <https://dejure.foundation/sudova-reforma-v-ukraini-scho-zminylos-za-try-roky>
8. Трубавіна І. М. Проблеми внутрішньо переміщених осіб в Україні як основа ведення випадку в соціальній роботі з ними. Гібридна війна на Сході України в міждисциплінарному вимірі: витоки, реалії, перспективи реінтеграції : зб. наук. пр. 2017. С. 320–342. URL: <https://dspace.hnpu.edu.ua/items/9cc34a03-6366-4e1e-a160-955cc78ef301>

